

УДК:338.45:664(477); DOI: 10.31388/2519-884X-2021-44-215-221

Череп О.Г., д.е.н., професор
e-mail: cherep2508@gmail.com

Золотова Х.А., студентка,
e-mail: andreevaxox@gmail.com

Запорізький національний університет, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто актуальні проблеми й сучасний стан діяльності підприємств харчової промисловості України. Проведено порівняльний аналіз виробництва окремих видів промислової продукції. Досліджено сучасні особливості діяльності харчової промисловості. Виявлено головні виклики для розвитку українського сектору харчової переробної промисловості. Обґрунтовано та надано характеристику обмеженням у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Знайдено взаємозв'язок зростання індексу споживчих цін за категоріями товарів і послуг та індексу цін виробників вітчизняної продукції. Доведено доцільність прийняття проекту Закону України «Про заборону використання пальмової олії у продуктах харчування» та виконані розрахунки, щодо негативного впливу даного проекту на ціноутворення. Виконано прогноз негативних наслідків від зростання цін у наступному році. Сформульовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, виробництво, експорт, рентабельність, виклики.

JEL code classification: L66

Cherep O.H., Doctor of Economics, Professor, Dean of the Faculty of Economics,
e-mail: cherep.av.znu@gmail.com

Zolotova K., student,
e-mail: andreevaxox@gmail.com
Zaporizhzhia National University, Ukraine;

CURRENT PROBLEMS OF UKRAINE'S FOOD INDUSTRY

Abstract. In times of unstable economic policy of the state, the food industry suffers from a number of factors, which forces many companies to operate at a loss. Objectives of the study is to find out the modern specifics of the food industry, assess the effectiveness of its activities and search for development prospects.

The article considers the current problems and present state of Ukraine's food industry. A comparative analysis of industrial products has been performed. Outlines the modern features of the food industry. The forecast of the negative consequences of the price increase in the next year has been substantiated. Measures to improve efficiency of the food industry have been formulated.

The food industry has a significant impact on the level of the economy. However, at present, there is a decrease in production volumes, foreign trade turnover of goods and services, and the profitability of activities. The main problems of the food industry are addressed in the strategy. Also, the author lists the current problems: a high degree of depreciation of fixed assets; higher prices for raw materials; adoption of the draft Law of Ukraine.

To improve the state of the food industry, the author proposed factors for increasing the efficiency of the food industry: introduce tax on withdrawn capital instead of income tax; instead of spending on social benefits, allocate a certain percentage of funds to investing in enterprises; develop leasing and factoring services to the international level; to develop similar requirements of Ukrainian legislation to international requirements and standards of agricultural products; promoting simple, convenient, innovative and affordable loans to finance the future of Ukraine; attracting enterprises into partnership with scientific organizations.

Keywords: food industry, production, export, profitability, challenges.

Постановка проблеми. Харчова промисловість – одна з провідних діяльностей економіки України. На неї припадає близько 40 % річного виробництва країни, вона містить

різноманітні галузі, які реалізуються тисячами підприємствами. У часи нестабільної економічної політики держави харчова промисловість потерпає від ряду чинників, що змушує багатьох підприємств працювати у збиток. Як свідчить практика, для того, щоб функціонувати у країнах з низьким рівнем доходів домогосподарств, підприємства звертаються до здешевлення харчової продукції неякісною сировиною. Тому дане дослідження є актуальним, бо від якісно-кількісних властивостей виробництва харчових продуктів залежить не тільки майбутнє економіки, а й продовольча безпека країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблем діяльності харчової промисловості України займалися такі вітчизняні вчені: К. Бужимська, В. Ільчук, М. Калініченко, Д. Крисанов, І. Мазуркевич, О. Римар, Т. Шпомер та багато інших. Також вивченням діяльності харчової промисловос-

ті займалися такі зарубіжні вчені: К. Монтейро, Р. Муді, М. Нестле, Д. Стаклер та інші. Проте існує потреба більш детального розгляду даного питання у сучасних реаліях та аналізу чинників, які впливають на специфіку діяльності.

Формулювання цілей статті. Завданням статті є з'ясування сучасної специфіки діяльності харчової промисловості України, оцінки ефективності її діяльності та пошуку перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Вагомий вплив на рівень економіки сприяє харчова промисловість. У 2020 році частка обсягу реалізованої продукції становить 20,9%, що робить її лідером серед іншої промисловості. Однак, як стверджують дані, що зображені на рис. 1, з 2018 року спостерігається зниження обсягів виробництва харчових продуктів.

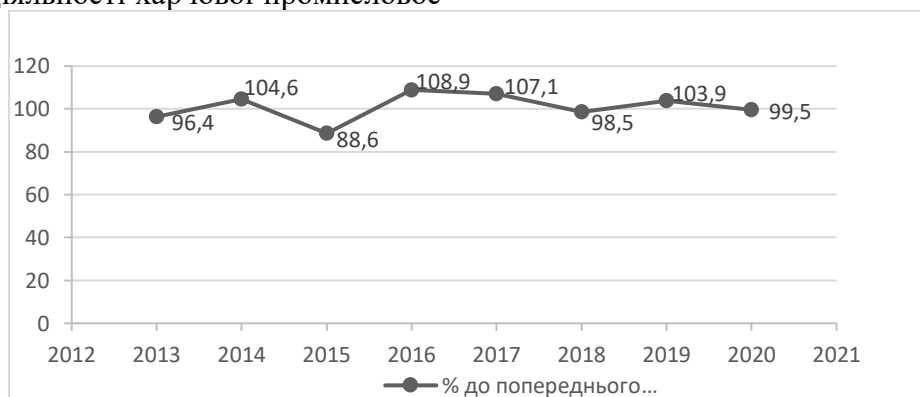

Рис. 1. Індекс виробництва харчових продуктів у 2013-2020 роках.
Джерело: складено автором на основі [6]

Найвищі темпи падіння у 2020 році характерні для виробництва м'ясних продуктів (крім свинини), соків, цукру білого рафінованого, солодоців, борошна, хліба та виробів хлібобулочних (рис.2). Але на противагу спаданню, зростання обсягу спостерігається у виробництві свинини, олії соняшниковій, молока та молочної продукції. Зменшення виробництва певних видів промислової про-

дукції насамперед пов'язано зі зменшенням експорту: цукру, солодоців, борошна, виробів хлібобулочних. Зараз країни ЄС орієнтовані на зменшення кількості неінфекційних захворювань тому впроваджують податки на цукор, зменшення кількості солі в переробній продукції, також на разі зростає потреба серед домогосподарств на такі продукти, які не містять лактози та глютену.

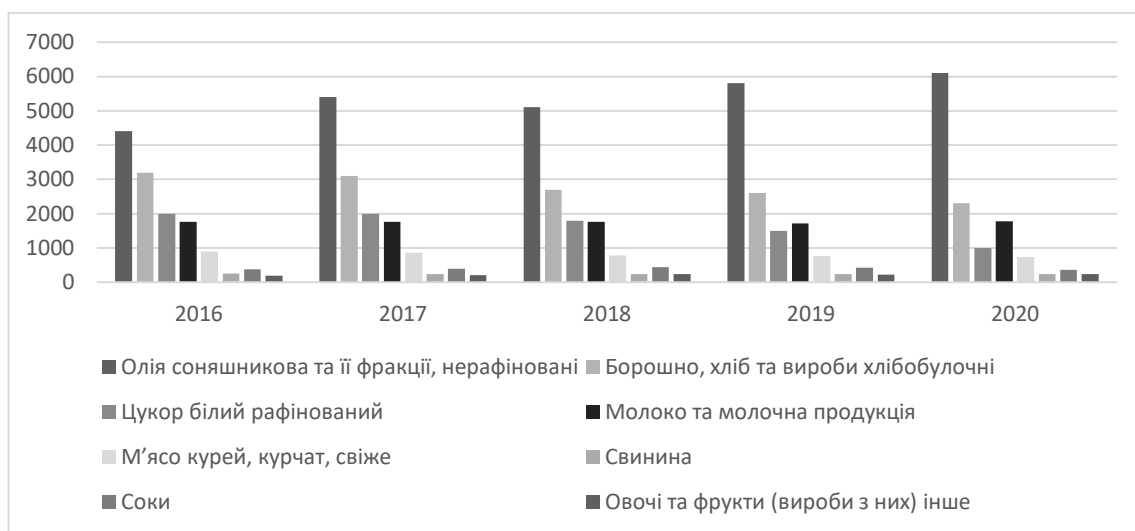

Рис. 2. Виробництво окремих видів промислової продукції за 2016–2020 р.р. тис. т.
Джерело: складено автором на основі [6]

Велика кількість вироблених товарів йде на експорт. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшився на 9,4% (на 12,4 млрд дол.) і становив 119,4 млрд дол. В свою чергу це було спричинено COVID-19, але попри негаразди відбулось збільшення експорту товарів продукції АПК та харчової промисловості – на 35,2 млн дол. (на 0,2%), у тому числі:

- жири та олії тваринного або рослинного походження – на 1,0 млрд дол. (на 21,4%);
- залишки і відходи харчової промисловості – на 90,3 млн дол. (на 6,1%);

- продукти із зернових культур – на 43,7 млн дол. (на 16,2%);
- різні харчові продукти – на 16,9 млн дол. (на 11,8%);
- алкогольні і безалкогольні напої та оцет – на 12,9 млн дол. (на 6,1%) [7].

Але попри великий обсяг виробництва та різноманітний експорт, рентабельність всієї діяльності харчової промисловості низька й становила 1,4% у 2020 році, що менше на 3,4% порівняно з 2019 роком рис.3 (через відсутність даних річних обсягів рентабельності діяльності підприємств за видами, дані порівнювалися за січень-вересень усіх вказаних років).

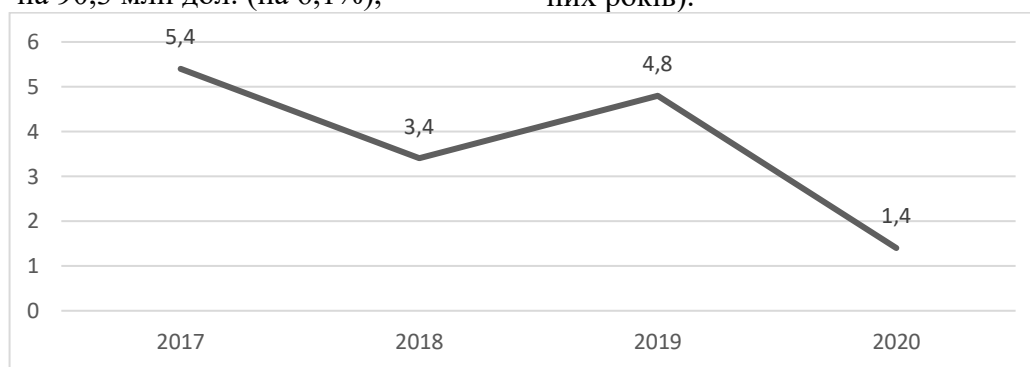

Рис. 3. Динаміка рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств АПК та харчової промисловості за 2017–2020 рр. січень-вересень у процентах.

Джерело: складено автором на основі [6]

Також спостерігається зменшення інвестицій у харчову промисловість, детально зображено на рис. 4. (через відсутність річ-

них даних обсягу інвестицій у харчову промисловість за 2021 рік, дані аналізувалися за січень-вересень усіх вказаних років).

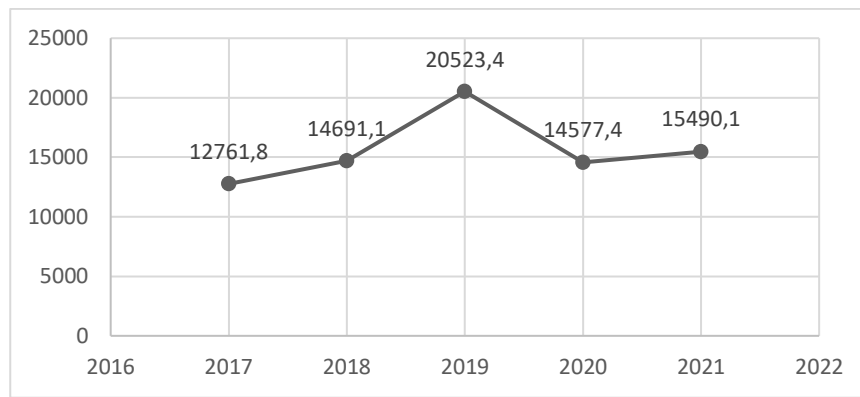

Рис. 4. Динаміка капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів за 2017–2020 рр. січень-вересень у млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [6]

Найбільша кількість капітальних інвестицій припадає на 2019 рік, проте через наслідки COVID-19 у 2020 році спостерігається спад на 29%. Станом на 2021 рік відбувається збільшення інвестицій порівняно з 2020 роком, це явище спричинено тим, що більшість країв почала виходити з рецесії й поновлювати свою діяльність. На порядку денному є загроза загострення воєнних суперечок між Україною та Росією, що може посилити відтік інвестицій з країни.

Зменшення рівня рентабельності та приросту капітальних інвестицій означає, що ве-

лика кількість нових підприємств зазнають збитків. Для того щоб їх мінімізувати підприємства вдаються до здешевлення продукції, шляхом скорочення працівників і використання неякісної сировини. Унаслідок ціни на таку продукцію невеликі та попит споживачів збільшується.

Головні виклики для харчової промисловості в Україні, розглянуті у «Стратегії експорту сектору продуктів харчування та напоїв на 2019-2023 роки», полягають у обмеженнях, що наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Головні виклики для розвитку українського сектору харчової та переробної промисловості

Обмеження, які існують на рівні компаній сектору:	<ul style="list-style-type: none"> — низька продуктивність праці у поєднанні з високими витратами; — нездатність постачати достатньо високий обсяг продукції, щоб бути привабливим для міжнародних клієнтів; — місцеві компанії, насамперед, бажають продавати вже наявну продукцію і неохоче змінюють свій асортимент/технології відповідно до попиту на ринку; — обмежена купівельна спроможність на внутрішньому ринку; — науково-дослідна діяльність, запровадження інновацій та застосування сучасних технологій обмежуються найбільшими компаніями; — нестача досвідчених фахівців з контролю якості та сертифікації у сфері безпечності харчових продуктів та сільського господарства; — нестача відповідної технічної підготовки у секторі харчової та переробної промисловості (це також стосується підготовки фахівців з аналізу ринку, економістів сільського господарства та фахівців з контролю безпечності та якості харчових продуктів); — недостатні навички і компетенції щодо застосування ринкових даних
---	---

Обмеження, які пов'язані з бізнес-середовищем:	<ul style="list-style-type: none"> — неналежний стан інфраструктури; — невідповідність інфраструктури потребам консолідації малих партій сільськогосподарських продуктів, що є особливо критичним для таких сільськогосподарських продуктів як фрукти, овочі, ягоди, молоко, м'ясо (за виключенням м'яса птиці); — незадовільні темпи розвитку аграрного сектору за відсутності відкритого ринку землі сільськогосподарського призначення; — валютні обмеження; — вимоги нормативних актів про маркування продукції; — запровадження Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів та законодавства ЄС про безпечність харчових продуктів; — нестача лабораторій для проведення випробувань та сертифікації; — неузгодженість з міжнародними стандартами; — розбіжності між вимогами законодавства України та міжнародними вимогами і стандартами застосовними до сільськогосподарської продукції; — на рівні компаній – ускладнений або відсутній доступ до банківських кредитів; — складність середньострокового та довгострокового фінансового планування й моделювання; — висока вартість фінансування; — недостатнє фінансування експорту.
Ринкові обмеження:	<ul style="list-style-type: none"> — дисбаланс на національному ринку; — довіра споживачів до продукції та її якості є низькою через неточні маркування та вимоги до якості (це стосується внутрішнього та експортного ринків); — відсутність справедливої конкуренції на внутрішньому ринку; — недостатній рівень підтримки послуг, які надаються аграрному сектору та бізнесу; — нестача надійних та інтегрованих ринкових даних; — недостатня державна підтримка для вирішення проблеми високої вартості кредитних коштів для розвитку виробництва (занадто дорогі кредити для бізнесу); — на національному рівні відсутня підтримка науково-дослідної діяльності у сільському господарстві; — недостатні просування та брендинг на національному рівні; — недостатньо активне просування української продукції харчової та переробної промисловості на іноземних ринках.

Джерело: складено автором за [8]

Також головні виклики для харчової промисловості станом на 2021 рік є: ступінь зносу основних засобів, зростання індексу цін на окремі категорії продукції (табл.2), проект Закону України «Про заборону використання пальмової олії у продуктах харчування» [9].

Станом на 2019 рік ступінь зносу основних засобів у промисловості становить 59,1%

це явище є негативне для харчової промисловості, тому що: зростають витрати на утримання застарілих основних засобів; використання таких засобів виробництва, як правило, має своїм наслідком підвищення витрат ресурсів на випуск кінцевої продукції; неповне завантаження виробничої потужності призводить до прискорення морального зносу [1].

Таблиця 2

Індекс споживчих цін за категоріями в 2021 р. (%)

Продукція	Індекс споживчих цін %
Масло вершкове	110,2
Олія соняшникова	141,4
Цукор	129,9
Електроенергія	126,5
Природний газ	116,7
Паливно-мастильні матеріали	126,7

Джерело: складено автором за [10]

Нині індекс цін виробників в Україні за виробництво харчових продуктів за рік складає 113,6%, але за постачання електроенергії, газу, пари становить 243,6%, що у майбутньому позначиться на інших промисловості [10].

З приводу проекту Закону України можна сказати, що це лише спосіб збільшити попит на олії та жири на внутрішньому ринку, бо шкідливий вплив на здоров'я людини спричиняє не наявність пальмової олії, а наявність у складі транс-жирів, які у свою чергу, утворюються з будь-яких жирів та олій у процесі нагрівання понад 200 градусів. Це вигідно, оскільки значні суми витрачається на імпорт пальмової олії, наприклад, у 2020 році імпорт становив 240 тис. тон пальмової олії загальною вартістю понад 6 млрд грн. Станом на друге грудня ціна ф'ючерса на пальмову олію за тону становить 4652 MYR = 30 020,25 UAH [11], а світова ціна на соняшкову олію за тону становить 1735 USD = 47 360,28 UAH [12], якщо порівняти з тогорічним об'ємом виходить 7 204 860 000 UAH за пальмову олію та 11 366 467 200 UAH за соняшкову олію, різниця становить 4 161 607 200 UAH.

Наведені автором виклики займають вагоме місце в утворенні ціни, оскільки зростання цін на сировини, значний знос основних засобів позначиться на кількості, якості готової продукції харчової промисловості та призведе до зменшення попиту домогоспо-

дарств, що за собою може понести ліквідацію підприємств.

Для уникнення негативних наслідків підприємства можуть вдаватися до більш жорсткої політики ціноутворення на продукцію, тобто додавання до складу неякісної сировини, харчові добавки й підсилювачі смаку, що від'ємно позначиться на сукупному здоров'ї населення, інакше кажучи може збільшити кількість неінфекційних захворювань: зайва вага/ожиріння; хвороба серця; цукровий діабет 2 типу; рак; дефіцит функції мозку.

Висновки і пропозиції.

Для покращення стану харчової промисловості автором запропоновані чинники для підвищення ефективності діяльності харчової промисловості:

- ввести податок на виведений капітал замість податку на прибуток;
- замість видатків на соціальні виплати певний процент коштів спрямовувати на інвестування підприємств;
- розвивати лізингові та факторингові послуги до міжнародного рівня;
- розробити подібні вимоги законодавства України до міжнародних вимог і стандартів до сільськогосподарської продукції;
- просування простих, зручних, інноваційних та доступних кредитів для фінансування майбутнього України;
- залучення підприємств до партнерства із науковими організаціями.

Список літератури:

1. Крисанов Д., Бужимська К. Знос, амортизація та відтворення основних засобів у харчовій та тютюновій промисловості України. *Виклик часу*. 2011. №11. С. 23-29.

2. Ільчук В. П., Шпомер Т. О., Калініченко, М. Ю. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення розвитку харчової промисловості України. *Фінансові дослідження*. 2019. № 2 (7).
3. Рymar О. Г., Мазуркевич І. О. Проблеми та перспективи розвитку харчової промисловості України. *Економічна наука*. 2021. № 3. С. 66 – 70.
4. Moodie R, Stuckler D, Monteiro C, et al. Profits and pandemics: prevention of harmful effects of tobacco, alcohol, and ultra-processed food and drink industries. *The lancet* 2013; 381: 670-79.
5. Nestle M. *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*. Berkeley: University of California Press. 2007.
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 01.12.2021)
7. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 01.12.2021)
8. Секторальна експортна стратегія 2019–2023. «Харчова і переробна промисловість України» (дослідження): українською мовою. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2019. 60 с. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&id=515d8680-59af-417d-b782-ebbe388f3dd3&title=SectoralnaEksportnaStrategiiaKharchovaPererobnaPromislovi> stUkraini-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoioiu (дата звернення 01.12.2021)
9. Використання пальмової олії у молочних продуктах заборонять: проєкт пройшов перше читання. biz.ligazon.net. URL: https://biz.ligazon.net/news/206417_vikoristannya-palmo-ol-u-molochnikh-produktakh-zaboronyat-proekt-proyshov-pershe-chitannya (дата звернення 02.12.2021)
10. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua> (дата звернення 02.12.2021)
11. Palm Oil | 2021 Data | 2022 Forecast | 1980-2020 Historical. tradingeconomics.com. URL: <https://tradingeconomics.com/commodity/palm-oil> (дата звернення 02.12.2021)
12. Global price of Sunflower Oil (PSUNOUSDM) | FRED. fred.stlouisfed.org. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/PSUNOUSDM> (дата звернення 02.12.2021)

References:

1. Krysanov D., Buzhym'ska K. (2011). Znos, amortyzatsiia, ta vidtvorennia osnovnykh zasobiv u kharchovii i tiutiunovii promyslovosti Ukrainy. [A wear, depreciation and recreation of the fixed assets in the food and tobacco industry of Ukraine]. *Vyklyk chasu. [The challenge of time]*. No 11, pp. 23–29.
2. Ilychuk V., Shpomer T., Kalinichenko M. (2019). Problemy ta perspektyvy finansovoho zabezpechennia rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy. [Problems and prospects of financial support of the food]. *Finansovi doslidzhennia. [Financial Research]*. No 2 (7).
3. Rymar O., Mazurkevych I. (2021). Problemy ta perspektyvy rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy. [Problems and prospects of development of food industry of Ukraine]. *Ekonomichna nauka. [Economics]*. No 3, pp. 66 – 70.
4. Moodie R, Stuckler D, Monteiro C, et al. (2013). Profits and pandemics: prevention of harmful effects of tobacco, alcohol, and ultra-processed food and drink industries. *The lancet* 381: 670-79.
5. Nestle M. (2007). *Food Politics: How the Food Industry Influences Nutrition and Health*. Berkeley: University of California Press.
6. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Ministry of Economy of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
8. Sektoralna eksportna strategija 2019–2023. «Kharchova i pererobna promyslovist' Ukrainy» (doslidzhennja): ukrai'ns'koju movoju. [Sectoral export strategy 2019-2023. "Food and processing industry of Ukraine" (research): in Ukrainian]. Kyi'v: Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy, (2019), 60 p. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=515d8680-59af-417d-b782-ebbe388f3dd3&title=SektoralnaEksportnaStrategiiaKharchovaPererobnaPromislovistUkraini-doslidzhennia-UkrainskoiuMovoioiu>.
9. Vykorystannia palmovoi olii u molochnykh produktakh zaboroniat: proekt proishov pershe chytannia. [The use of palm oil in dairy products will be banned: the project passed the first reading]. biz.ligazon.net. (2021) Available at: https://biz.ligazon.net/news/206417_vikoristannya-palmo-ol-u-molochnikh-produktakh-zaboronyat-proekt-proyshov-pershe-chitannya.
10. Minfin. Available at: <https://minfin.com.ua/ua>.
11. Palm Oil (2021) 2022 Forecast. 1980-2020 Historical. tradingeconomics.com. Available at: <https://tradingeconomics.com/commodity/palm-oil>.
12. Global price of Sunflower Oil (PSUNOUSDM). FRED. fred.stlouisfed.org. Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/PSUNOUSDM>.